

Univerzita Karlova Pedagogická fakulta
Katedra občanské výchovy a filosofie

Název disertační práce: **Krize přirozeného světa** (The Crisis of the Life-World)

Autorka: PhDr. Klára Holá

Školitelka: Doc. PhDr. Naděžda Pelcová, CSc.

Studijní obor: Filosofie

Charakter práce

Má disertační práce je především teoreticky zaměřena, ačkoliv vychází z praxe běžné životní zkušenosti s přirozeným světem a může mít sekundárně dopad na proměnu náhledů v různých disciplínách a oborech a přinést s tím spjatou změnu postupů běžných v praxi každodenního života.

Cíl práce

Jejím cílem je předložit **interdisciplinární pojetí fenomenologického zkoumání přirozeného světa z hlediska krize**. Krizi přirozeného světa se pokusím na základě dosud zpracovaných fenomenologických koncepcí **charakterizovat**, poukázat na její konkrétní **projevy v různých oblastech** a také naznačit **možná východiska** z krize.

Interdisciplinarity přístupu je míněno nejen propojování problematiky s vědeckými poznatky z oblasti společenskovedního bádání a příbuzných oborů, ale také integrace aspektů různých filosofických disciplín, především ontologie, gnoseologie, antropologie, etiky, axiologie a filosofie výchovy, neboť jejich zaměření je pro zkoumání přirozeného světa klíčové.

Základní teze práce

Krizi přirozeného světa ve své práci chápu ve dvou základních ohledech. Za prvé **ontologicky**, jako něco, co bytostně patří k člověku a lidskému způsobu bytí na světě. Toto pojetí je podle mého názoru nutné přijmout a brát jako jistou výsadu lidství. Za druhé **eticky**, jako něco, co z prvního pojetí vyplývá, ale co zároveň přináší člověku nežádoucí účinky a co je třeba mít více pod kontrolou, než tomu bylo dosud.

Jinými slovy: vznik vědeckého světa je přirozeným důsledkem lidského způsobu obývání světa, ale stále výraznější nahrazování přirozeného světa světem vědeckým, zaostávání lidské svobody a odpovědnosti za prudkým rozvojem a masivním nasazením technických prostředků v naší každodenní žité realitě je problém etický, prorůstající do mnoha sfér našeho života.

Použité metody

Práce by měla představovat **vhled** do problematiky přirozeného světa. Používám zejména **fenomenologické metody a metodu komparace**. V textu se také objevují interpretace stěžejních prací autorů a významných článků z odborných časopisů. Snažím se charakterizovat přirozený svět z **vnitřního pohledu**, který nabízí mýtus. Naopak se pokouším vyhnout pozitivistickému způsobu vyšetřování naší žité skutečnosti jednotlivými vědami a vědními disciplínami a tendenci vyčerpávajícím způsobem použít všechna známá a dostupná fakta z odborné literatury k nové analýze.

Návaznost na mé předchozí texty

Navazuji na text své diplomové a rigorózní práce nazvané ***Problém přirozeného světa ve fenomenologické reflexi***, kterou se snažím dále rozvíjet a upravovat. Zkoumám stále tutéž problematiku, ale pokouším se všechny dosud nalezené závěry převést právě na **problém krize**, odkud se mi přirozený svět ukazuje zcela nově ve světle krize současného člověka, jeho vztahů k ostatním lidem, k nejbližšímu zázemí, ke světu, k času a prostoru. Nově se proto zabývám například již zmiňovanou problematikou mýtu, tematikou ženství a mužství, fenoménem hry, sdílením a sdělováním či problematikou autority apod.

Obsah a výsledky práce

Nyní bych ráda shrnula hlavní poznatky a závěry, k nimž jsem dospěla v jednotlivých kapitolách této práce. Začala jsem vymezením pojmu **krize** z řeckého *κρίσις, κρίνω*, které znamená **oddělit, posoudit, rozhodnout**. Ukázala jsem, jak se krize projevuje v jednotlivých oblastech individuálních, celospolečenských a naznačila jsem i souvislost se světem v krizi kosmické. Zabývala jsem se pojetím krize v psychologii a psychoterapii, v sociologii, ekonomii, ve výkonu státní moci, v klasické stavbě řeckého dramatu a nezapomněla jsem ani na krizi přírody a krizi dějin.

Naznačila jsem také souvislost **pojmu krize a kritika** ve smyslu **stanovení rozdílu a posouzení**. Kromě krizí, které postihují pouze dílčí oblasti, jsem upozornila také na krize

zasahující lidský život jako celek, neboť právě ty poukazují k hledání ontologických kořenů krize vztahu člověka a světa. Věnovala jsem se také vedle řady negativních projevů chápání krize jako výzvy přehodnocení stávajícího a otevření přístupu ke změně, což je vzhledem k nevyhnutelnosti krizí velmi důležité východisko.

Druhá kapitola představovala **přirozený svět** (Lebenswelt, Life-World) jako lidský svět našeho života. Za fenomenologického zakladatele této koncepce jsem označila Edmunda Husserla a podrobně jsem se zabývala čistou zkušeností Husserlova hlavního předchůdce Richarda Avenaria. Avenariův největší přínos spočívá právě v tom, že objevil jednotné živoucí metafyzické pozadí - **čistou zkušenost**, na jejímž základě je teprve možné rozlišování vnitřního a vnějšího prostředí člověka. Cestou zpět k této původní jednotě se dostáváme na půdu přirozeného světa.

Následovala rozsáhlejší **komparace přirozeného a vědeckého světa**. Základní odlišnosti bychom mohli shrnout takto: Přirozený svět je světem původním, žitým, intersubjektivním, nepřesným a relativním, je světem v celku, kde jednáme na základě motivačních impulsů, podle nichž rozvrhujeme svůj svět. Zatímco svět vědy je odvozeným, myšleným, subjekt-objektovým, exaktním a idealizovaným světem předmětů, v němž platí kauzální zákonitosti.

Podrobně charakterizována byla v mé práci i krize přirozeného světa na základě Husserlova díla *Krize evropských věd a transcendentální fenomenologie*. Za příčinu krize je tu označeno zaměňování přirozeného světa za svět vědecký, čímž dochází k odklonu od celku a ztrátě smyslu, který jednotlivé vědy o danosti nejsou schopny člověku poskytnout. Tato fatální záměna je zároveň spojena s krizí subjektivity, s problematickou funkcí rozumu, kvůli níž dochází k aritmetizaci poznatků, vzniku myšlení *more geometrico* a tendenci k vytváření *mathesis universalis*, čímž se vědy stále více vzdalují filosofické cestě k logu.

V další kapitole jsem se zabývala **mýtem**, který jsem nejprve charakterizovala jako vhodnou nevědeckou metodu skýtající formou **vypravování vhledy** do přirozeného světa, čímž o něm něco podstatného vypovídá. Touto metodou jsem následně přiblížila vznik přirozeného světa jako prostoru mezi nebem a zemí, Uranem a Gáí, které oddělil Čas (Kronos). Sledováním jednání několika mytických postav a hrdinů antické tragédie jsem se pokusila charakterizovat zemi v jejích třech základních prostupujících se podobách jako **Gáiu, Chtón a Chóru**, z nichž zároveň vyplývá archetypální určení ženství.

Následně jsem obdobným způsobem poukázala na typicky mužské rozvrhování světa spojené s **otevřeným horizontem nebe**. U žen můžeme mluvit o jednání instinktivním, upřednostňování citů před racionalitou, hlubším smyslem pro tradiční, domovské, o

neuchopitelné proměnlivosti, záhadnosti, zatímco muži jsou přímočařejší, racionálnější, častěji využívají fyzickou a mocenskou přesilu, jsou otevřenější pro nové, láká je nepoznané. Obě tato základní určení jsou vzájemně protikladná. Vstoupí-li do rozmezí rozdílu, ukáže se jejich protikladnost jako maximální a **uvlastní se v celku čtveřiny jako žena a muž**, tedy základní aktéři přirozeného světa.

Pátá kapitola představovala první fenomenologickou **koncepti přirozeného světa Edmunda Husserla**. Jeho charakteristika se odvíjí od noeticko-noematické korelační vazby, kterou proměňujeme pomocí transcendentální epoché. Výsledkem tohoto procesu je fenomén světa, pravdivé poznání kritickou reflexí vlastních poznávacích předpokladů transcendentální subjektivitou. Připomněla jsem také, jak se pojem Lebenswelt stával pozvolna součástí Husserlových pozdních úvah. Stále výrazněji se ustavoval v souvislosti s předteoretickým životem.

Inspirována čtyřmi různými vymezeními přirozeného světa, na něž odkazoval Mohantyho příspěvek, jsem dospěla k závěru, že **přirozený svět je netematizovatelný celek**, a nemůže být tudíž předmětně zkoumán. Nicméně jej lze nahlížet na základě různých dimenzí nebo prostřednictvím mytické výpovědi. Z tohoto pohledu jsem charakterizovala přirozený svět z jeho postavení mezi nebem a zemí, jeho dvěma základními horizonty, skýtajícími člověku dvojí základní kontrární zkušenost.

V další kapitole jsem se zaměřila na **přirozený svět v koncepcích Martina Heideggera**. Vysvětlila jsem jej jako svět lidského Dasein, kritického pobytu, jehož hlavním úkolem je starost o Bytí a obstarávání jsoucen. Z tohoto základního vztahového ukotvení čerpáme smysl své existence. Obdobným způsobem lze mluvit v pozdním Heideggerově díle o uvlastňování čtveřiny, čtyř základních vztahů v člověku, o vzájemném zrcadlení nebe, země, smrtelného a božského, které vstupují do rozmezí rozdílu a umožňují tak světování světa v události *Ereignis*.

Zdůraznila jsem také, že člověk jako obyvatel mezní dimenze je neustále otevřeností Bytí vyzýván k aktivnímu rozvrhování svého světa, k tzv. **autentické existenci**. Dynamiku pobytu vytváří střídání této autentické existence, díky níž máme přístup k neskryté pravdě, s upadlostí člověka do roviny jsoucen a odevzdaností anonymní síle neurčitého „ono se“. V souvislosti s tím jsem se věnovala dalšímu hlavnímu heideggerovskému problému, kterým je **kritika techniky**. Technika byla vymezena jako úděl Bytí v zapomenutosti.

Vyznačuje se **udržováním pravdy ve skrytosti** a její záměnou za správnost, proměnou bytostného myšlení v instrumentální rozum a zkostnatěním živých vztahů ve strnulé

konstrukci Gestell, která vytváří funkční zásobovací pozadí bez možnosti transcendence. Právě kritika techniky jasně ukazuje, že přirozený svět nelze žádným způsobem vědecky uchopit a definovat jako předmět, nýbrž je třeba jej živě promýšlet z jeho původní vazby k Bytí.

Třetím fenomenologem, jehož **koncepti přirozeného světa** jsem zevrubněji přiblížila, byl **Jan Patočka**. Připomněla jsem jeho představu o pobytu na světě jako pohybu na světle proměnlivé horizontální vyměřenosti, přičemž jsem zdůraznila, že na svět jako horizont všech horizontů se nelze intencionálně zaměřovat, nýbrž se na něj naladovat jako na celek. Na mnohých příkladech jsem názorně předvedla, jak se světelná metafora tohoto pohybu odráží v jazyce, jímž můžeme odhalovat celek přirozeného světa.

Podrobněji jsem se pak zabývala Patočkovou teorií **třech životních pohybů** a jejich referentů, které je iniciují a dávají jim smysl. Pohyby **akceptace, obrany a průlomu** probíhají současně a vzájemně do sebe intervenují. Tvoří základní škálu našeho životního pocitu a činností v rovině jsoucen i vzmach k transcendentnu. Akceptace je spojena s minulostí, má tvar kruhu a jejím referentem je domov. Obrana zakotvuje v přítomnosti, má tvar polopřímky a referent planetu Zemi. Pohyb průlomu je vázán na budoucnost, jako vhodný tvar jsem zvolila vířivou spirálu a jeho referentem je absolutno. Ukázala jsem také, jak funkci těchto referentů mohou plnit nebe a země v roli základních horizontů přirozeného světa.

Rozsáhlá osmá kapitola se věnovala **hlavním pilířům přirozeného světa**. Představovala šest základních dimenzí: **každodennost, intersubjektivitu, jazyk, domov, celek a svobodu**, prostřednictvím nichž lze nahlížet do podstaty přirozeného světa a vypovídat o něm. Zdůraznila jsem, že je nutné chápat všechny tyto dimenze ve vzájemné souhře. Odhalováním jednotlivých dimenzí v interdisciplinárních fenomenologických náhledech jsem se pokusila zrekonstruovat naši původní zkušenost s přirozeným světem.

V každodennosti jsem se zaměřila na její profánně-sakrální charakter i významuplné časoprostorové určení světa. Přesvědčila jsem se o tom, že člověk může žít v různých intersubjektivně vytvářených regionálních světech, které se vyčleňují na pozadí jediného celku přirozeného světa, interpretovaného v jazyce. Tento jediný celek, odhalovaný posunem horizontů, je pro člověka domovem, ohňovým středem jsoucen. Vztahujeme-li se ke světu jako celku v transcendentálním vykročení ze zabydlenosti v tady a teď, jednáme svobodně, ek-sistujeme. Shrnutím projevů krize zasahující jednotlivé dimenze byla pak uvedena další kapitola.

V ní jsem pojednala o **projevech krize přirozeného světa** v koncepcích současných autorů a vybraných myslitelů minulosti. Stanovila jsem si dílčí cíl podat přehled navrhovaných řešení. Současní fenomenologové, zmiňovaní v této části, se v podstatě shodují v tom, že krize se týká **všech oblastí našeho každodenního života jako celku**, poznamenaného neustálou **transformací**, novými vynálezy a světovou migrací. Dále krize pramení z našeho předmětně, **ryze racionálně založeného myšlení**, postmoderní relativizace, z důrazu na pragmatické jednání, které má jasně doložitelné výsledky a ze ztráty autority, jejíž zdroje přestaly být účinné.

Navrhovaná řešení jsou si velmi podobná. Můžeme si povšimnout především snahy dostat se zpět před filosofické kořeny novověku až k **antickému logu**, pokusů vrátit člověku **všestrannost, původní otevřenost světu, ontopoetickou svobodu** založenou i na jiném než jen racionálním počínání, které zpřístupní člověku celek světa a prováže ho s kosmem. Na nově založené zodpovědnosti za svět pak lze obnovit autoritu, jež bude nadčasová, neboť v ní bude krize světa imanentně obsažena.

V připomenutí krize moderního lidství v dobách minulých jsem zmínila „fenomenologický“ boj Jana Husa s pozitivistickými zákony a mocenským počínáním církve. Představila jsem jej jako člověka, který **žil v krizi a krizi**, stejně jako s ním srovnávaný Sókratés a dále zmiňovaný Komenský a Masaryk. Ti všichni si uvědomovali, že člověk musí být v jednání sycen i **transcendentní silou svého svobodného svědomí**. Jan Ámos Komenský vidí krizi jako neustálý rozpad původního celku, započatý již hříchem prvních lidí, a usiluje o panharmonickou všenápravu a **návrat k jednotě**. Tomáš G. Masaryk pokládá za hlavní zdroj krize bezbožnost doby a velikášství člověka, který v prudkém rozběhu racionalistických nadějí **ztratil** to nejpodstatnější, totiž svůj vlastní přesah.

Poslední kapitola nachází za shrnutím příčin krize přirozeného světa u hlavních fenomenologických autorů, jimž se věnuje tato práce, klíčové slovo pro ontologické zakotvení krize. Tímto slovem je **rozdíl znamenající nejinakost**, paradoxní rozštěp uvnitř jednoty přirozeného světa udržující autenticky žijícího člověka v trvalém napětí. Potvrzuje se tak stanovená teze, že **krize je základním ontologickým údělem člověka**, pramenem jeho výjimečné lidské ek-sistence na světě a dárce jejího dějinného smyslu. Pobyt na světě je chápán jako pohyb v napětí tohoto rozdílu, neustálá volba v rámci nabízejících se vnitřně rozporných možností.

Významným ulehčením tohoto ontologického břemene je **výchova**, případně její obdoba **dialog**. Obě tyto formy mají také dilematickou, vnitřně rozpornou podobu a nechávají člověka

plně prožívat vypjatost situací, které mu otevírají, v nichž musí vykročit sám ze sebe a transcendovat k celku světa, aby mohl sám sebe nacházet v jeho proměněných horizontech. Pěstují tak v člověku *cit pro rozdíl a umění žít v rozdílu*. Blahodárný vliv má intersubjektivní povaha výchovy a dialogu. Právě onen druhý člověk je oporou i výzvou k podstoupení strastiplné autentické existence v Patočkově třetím pohybu, v obětování se. Takto člověk žijící v **bytostné krizi** výchovou a dialogem vytváří a proměňuje přirozený svět.

Seznam použité literatury

Primární a sekundární literatura¹

AARØ, A. F. Phenomenological Perspectives on Philosophical Didactics (Enhancing a Historical Understanding Through Explication of Subjectivity, Life-World and Historicity). in: *Analecta Husserliana. The Yearbook of Phenomenological Research. Phenomenology and Existentialism in the Twentieth Century*. Anna-Teresa Tymieniecka, 2010, Vol. CV, Book 3 *Heralding the New Enlightenment*, pp. 355-363. ISBN 978-90-481-3784-8

ARENDT, H. *Die Krise in der Erziehung*. Bremen : B. C. Heye & Co., 1958. ISBN neuvedeno.

AVENARIUS, R. *Der menschliche Weltbegriff*. zweite nach dem Tode des Verfassers herausgegebene Auflage. Leipzig : O. R. Reisland, 1905. ISBN neuvedeno.

AVENARIUS, R. *Philosophie als Denken der Welt gemäss dem Princip des kleinsten Kraftmasses. Prolegomena zu einer Kritik der reinen Erfahrung*. Leipzig : Feus's Verlag (R. Reisland), 1876. ISBN neuvedeno.

BENYOVSKY, L. a kol. *Filosofická propedeutika I*. Praha : Sofis, 1998. ISBN 80-902439-8-3.

BENYOVSZKY, L. Proud živoucí přítomnosti a singulárně konkrétní subjektivita. K pozdnímu Husserlovu pokusu o temporální založení vazby člověka na svět. in: KUNEŠ, J.; VRABEC, M. a kol.: *Člověk a jeho svět (Filosofický pojem světa od novověku po dnešek)*. Praha : Filosofia, 2008, stránky 287 - 306. ISBN 978-80-7007-296-7.

BERAN, O. *Náš jazyk, můj svět*. Praha : Filosofia, 2010. ISBN 978-80-7007-335-3.

BERNET, R., KERN, I. a MARBACH, E. *Úvod do myšlení Edmunda Husserla*. [překl.] Petr Urban. Praha : Oikoymenth, 2004. ISBN 80-7298-122-6.

BLECHA, I. *Husserl*. Olomouc : Votobia, 1996. ISBN 80-7298-122-6.

¹ Vzhledem k charakteru mé disertační práce považuji za nesmyslné členit literaturu klasickým způsobem na primární a sekundární. V mnoha případech slouží totéž dílo jednou jako primární pramen, podruhé v jiném tématu jako sekundární literatura. Platí to zejména pro práce Jana Patočky. Uvádím proto veškerou primární a sekundární literaturu v rámci jediného abecedně řazeného seznamu.

Autoreferát - teze
PhDr. Klára Holá
Krize přirozeného světa

ČERNÝ, J. O vzniku a vývoji gramatických kategorií. *Slovo a slovesnost*. roč. 31, 1970, stránky 207 – 222. ISSN 0037-7031.

DUBSKÝ, I. *Filosof Jan Patočka*. Praha : Oikoymenh, 1997. ISBN 80-86005-37-2.

EURÍPIDÉS. *Trójanky a jiné tragédie*. [překl.] Olga Valešová. Praha : Svoboda, 1978. ISBN neuvedeno.

FIGAL, G. *Erscheinungsdinge (Ästhetik als Phänomenologie)*. Tübingen : Mohr Siebeck, 2010. ISBN 978-3-16-150515.

FIGAL, G. *Martin Heidegger - Phänomenologie der Freiheit*. Weinheim : Beltz Athenäum Verlag, 2000. 3. vyd. ISBN 3-89547-721-4.

FINK, E. Einleitung Pädagogik als "Wissenschaft"? in: [Hrsg.] Franz-A. Schwarz. *Natur, Freiheit, Welt. Philosophie der Erziehung*. Würzburg : Königshausen u. Neumann, 1992. S. 11 - 51. ISBN 3-88479-674-7

FINK, E. Existentialer Vorbegriff von Erziehung. in: [Hrsg.] E. Schütz und F.-A. Schwarz. *Grundfragen der systematischen Pädagogik*. Freiburg im Breisgau : Rombach, 1978. S. 22 - 34. ISBN 3-7930-9012-4

FINK, E. Das Problem der Erziehungsinstitution (Der Staat). in: [Hrsg.] Egon Schütz und Franz-Anton Schwarz. *Grundfragen der systematischen Pädagogik*. Freiburg im Breisgau : Rombach, 1978, 4. S. 245-281. ISBN 3-7930-9012-4

FINK, E. *Hra jako symbol světa*. [překl.] Miroslav Petříček. Praha : Orientace, 1993. ISBN 80-202-0410-5.

FINK, E. *Metaphysik der Erziehung im Weltverständnis von Plato und Aristoteles*. Frankfurt am Main : Vittorio Klosterman, 1970. ISBN neuvedeno.

FUNDA, O. A. Masarykova cesta ke vzdělání. in: *Když se rákos chvěje nad hladinou*. Praha : Karolinum, 2009, stránky 137 - 141. ISBN 978-80-246-1592-9.

FUNDA, O. A. Umírat pro ideje? in: *Když se rákos chvěje nad hladinou*. Praha : Karolinum, 2009, stránky 142 - 166. ISBN 978-80-246-1592-9.

FUNDA, O. A. Masarykova koncepce vzdělanosti. in: *Když se rákos chvěje nad hladinou*. Praha : Karolinum, 2009, stránky 123 - 136. ISBN 978-80-246-1592-9.

HANEY, K. Tymieniecka's First Philosophy. in: *Analecta Husserliana. The Yearbook of Phenomenological Research. Phenomenology and Existentialism in the Twentieth Century*. Tymieniecka, Anna-Teresa, 2010, Vol. CV, Book 3 Heralding the New Enlightenment, pp. 77 – 95. ISBN 978-90-481-3784-8.

HAVLÍK, R. *Úvod do sociologie*. Praha : Karolinum, 2002. ISBN 80 – 246 – 0381 – 0.

HEIDEGGER, M. *Básnický bydlí člověk*. [překl.] I. Chvatík. Praha : Oikoymenh, 2006. opr. vyd., německo-česky. ISBN 80-7298-165-X.

Autoreferát - teze
PhDr. Klára Holá
Krize přirozeného světa

HEIDEGGER, M. Budovat, bydlet a myslet. in: AJVAZ, M. a HAVEL, M. I. *Prostor a jeho člověk*. Praha : Vesmír, 2004, stránky 293 – 296. ISBN 80-85977-60-5.

HEIDEGGER, M. *Bytí a čas*. [překl.] I. Chvatík, a další. 2. opravené vyd. Praha : Oikoymenh, 2002. ISBN 80-7298-048-3.

HEIDEGGER, M. *Der Begriff der Zeit*. Bukurešť : Humanitas, 2000. dvojjazyčné německo-francouzské vyd.. ISBN 973-50-0133-0.

HEIDEGGER, M. *Die Grundprobleme der Phänomenologie*. Frankfurt am Main : Vittorio Klostermann, 1975. Bd. 24, Gesamtausgabe II. Abteilung: Vorlesungen 1923-1944. ISBN neuvedeno.

HEIDEGGER, M. *O humanismu*. [překl.] Petr Kurka. Rychnov nad Kněžnou : Ježek, 2000. 9. vyd. ISBN 80-85996-32-4.

HEIDEGGER, M. *Otázka techniky*. in: Věda, technika a zamyšlení. [překl.] Jiří Michálek, Jana Kružíková a Ivan Chvatík. Praha: Oikoymenh, 2004, str. 7- 35. ISBN 80-7298-083-1.

HEIDEGGER, M. Zur Entstehung der modernen Technik. *Leitgedanken zur Entstehung der Metaphysik, der Neuzeitlichen Wissenschaft und der modernen Technik*. Frankfurt am Main : Vittorio Klostermann, 2009, stránky 285-382. ISBN 978-3-465-03632-6

HEJNA, D. *Člověk, pohyb a svět v Patočkově filosofii*. Ústí nad Labem : Studia philosophica, 2004. ISBN 80-7044-568-8.

HÉSIODOS. Zrození bohů. [překl.] Julie Nováková. *Zpěvy železného věku*. Praha : Svoboda, 1990. str. 13 – 40. ISBN 80-205-0127-4

HOGENOVÁ, A.: *Jan Hus - pravda - fenomenologie*. Praha : Univerzita Karlova Pedagogická fakulta, 2010. ISBN 978-80-7290-494-5.

HOGENOVÁ, A. *K fenoménu pohybu a myšlení*. Praha : Bohemia Eurolex, 2006. ISBN 80-86861-72-4.

HUSSERL, E. 50. Vorlesung: Der endlose Zeitstrom des Lebens und die Möglichkeit einer universalen Reflektion und epoché". in: [Hrsg.] Rudolf Boehm. *Erste Philosophie (1923/24) II*. Husserliana VIII. Haag : Martinus Nijhoff, 1959. S. 152 - 157. ISBN neuvedeno.

HUSSERL, E. Der Rückgang auf die Evidenz der Erfahrung als Rückgang auf die Lebenswelt. Abbau der die Lebenswelt verhüllenden Idealisierungen. in: [Hrsg.] Ludwig Landgrebe. *Erfahrung und Urteil (Untersuchungen zur Genealogie der Logik)*. Hamburg : Felix Meiner, 1972, S. 38 - 45. ISBN 3-7873-0291-3.

HUSSERL, E. *Die Lebenswelt. (Auslegungen der vorgegebenen Welt und ihrer Konstitution)*. [Hrsg.] Rochus Sowa. s.l. : Springer, 2008. Bd. Band XXXIX, Texte aus dem Nachlass (1916-1937). ISBN 978-1-4020-6476-0.

HUSSERL, E. Grundlegende Untersuchungen zum phänomenologischen Ursprung der Räumlichkeit der Natur. in: [Hrsg.] Marvin Farber. *Philosophical Essays in Memory of*

Autoreferát - teze
PhDr. Klára Holá
Krize přirozeného světa

Edmund Husserl. Massachusetts : Harvard University Press, 1940, S. 308 - 325. ISBN neuvedeno.

HUSSERL, E. *Idea fenomenologie*. Praha : Oikoymenh, 2001. ISBN 80-7298-023-8.

HUSSERL, E. *Ideen zu einer reinen Phänomenologie und phänomenologischen Philosophie II*. [Hrsg.] Marly Biemel. Husserliana IV. Haag : Martinus Nijhoff, 1952. S. 305 - 393. přílohy I.- XIV. ISBN neuvedeno.

HUSSERL, E. *Karteziánské meditace*. [překl.] Marie Bayerová. Praha : Svoboda, 1993. stránky 161 - 190. 2. vyd. ISBN 25-037-93.

HUSSERL, E. *Krize evropských věd a transcendentální fenomenologie*. [překl.] Oldřich Kuba. Praha : Academia, 1996. 2. vyd. ISBN 80-200-0561-6.

HUSSERL, E. *Logische Untersuchungen II*. [Hrsg.] Ursula Panzer. Husserliana XIX/2. Hague/ Boston/ Lancaster : Martinus Nijhoff Publishers, 1984. S. §36 - §39. ISBN 90-247-2517-8.

HUSSERL, E. Person als Subjekt der Vernunftakte, als "freies Ich". in: [Hrsg.] Marly Biemel. *Ideen zu einer reinen Phänomenologie und phänomenologischen Philosophie II*. Haag : Martin Nijhoff, 1952. S. 257 - 274 . ISBN neuvedeno.

HUSSERL, E. *Vorlesungen zur Phänomenologie des inneren Zeitbewusstseins*. [Hrsg.] Martin Heidegger. Halle a. S. : Niemeyer, 1928. ISBN neuvedeno.

KANT, I. *Kritika čistého rozumu*. [překl.] J. Louži. Praha : Oikoymenh, 2001. ISBN 80-7298-035-1.

KEJŘ, J. *Jan Hus známý i neznámý...* Praha : Karolinum, 2009. ISBN 978-80-246-1643-8.

KLIBANSKÝ, R. Jan Patočka. *Filosofický časopis*. 1991, Sv. 1, 39, stránky 13 - 31. ISSN 0015-1831.

KOMENSKÝ, J. A. *Labyrint světa a ráj srdce*. Brno : Tribun EU, 2009. ISBN 78-80-7399-646-8.

KOMENSKÝ, J. *Obecná porada o nápravě věcí lidských I.* . Praha : Svoboda, 1992. ISBN 80-205-0226-2.

KOMENSKÝ, J. *Obecná porada o nápravě věcí lidských III.* . Praha : Svoboda, 1992. ISBN 80-205-0227-0.

KOMENSKÝ, J. Předchůdce Vševedy. in: *Vybrané spisy Jana Amose Komenského V. (Výbor ze spisů o filosofii a přírodě)*. Praha : SPN, 1968. str. 239 – 305.

KONRÁDOVÁ, V. *Kosmogonické a theogonické motivy v Hésiodově Theogonii*. Ústí nad Labem : Univerzita J. E. Purkyně, 2008. ISBN 978-80-7414-099-0.

KOSELLECK, R. Některé otázky spojené s dějinami pojmu "krize". in: [ed.] J. Pechar. *Pojem krize v dnešním myšlení*. Praha : Filosofický ústav AVČR, 1992. stránky 47 - 57. ISBN 80-7007-034-X.

KOUBA, P. O nutnosti krize. *Filosofický časopis*. 2009, roč. XLIV č. 2, stránky 199 - 210. ISSN 0015-1831

KURENKOVA, R. and VYSOTSKAYA, L. Phenomenology of Education: Contemporary Dialogue of Philosophy and Pedagogics. in: *Analecta Husserliana. The Yearbook of Phenomenological Research. Phenomenology and Existentialism in the Twentieth Century*. Anna-Teresa Tymieniecka, 2010, Vol. CV, Book 3 Heralding the New Enlightenment, pp. 365 – 369. ISBN 978-90-481-3784-8

KURYŁOWICZ, J. Vývoj gramatických kategorií. *Dvanáct esejí o jazyce*. Praha : Mladá fronta, 1970, stránky 63 – 79.

KYBAL, V. M. *Jan Hus - život a dílo*. Praha : Jan Laichter, 1926. Sv. II. ISBN neuvedeno.

MACH, E. *Die Analyse der Empfindungen und das Verhältnis des Physischen zum Psychischen*. (9. Auflage Jena Verlag von Gustav Fischer). Darmstadt : Wissenschaftliche Buchgesellschaft, 1922. ISBN 3-534-09381-X.

MÁCHA, K. *Výbor ze sociálně-filosofických studií Jürgena Hebermase*. Praha : SPN, 1970. ISBN neuvedeno.

MARX, K. a ENGELS, B. *Manifest komunistické strany*. [překl.] Ladislav Štoll. Praha : SPN, 1972. 2. vyd. ISBN neuvedeno.

MOHANTY, J. N. 'Life-World' And 'A Priori' In Husserl's Later Thought. in: [ed.] Anna - Teresa Tymieniecka. *The Phenomenological Realism Of The Possible Worlds*. Analecta Husserliana, 1974, Vol. III, pp. 46 - 65. ISBN 90 277 0426 0.

MOKREJŠ, A. *Fenomenologie a problém intersubjektivit*. Praha : Svoboda, 1969.

NEUBAUER, Z. a ŠKRDLANT, T. *Skrytá pravda země (Živly jako archetypy ekologického myšlení)*. Praha : Mladá Fronta, 2004. stránky 114-138. ISBN 80-204-1181-X.

NORBERG-SCHULZ, Ch. *Genius loci. K fenomenologii architektury*. [překl.] Petr Kratochvíl. Praha : Odeon, 1994. ISBN 80-207-0241-5.

NOVOTNÝ, J. *Krajina, řeč a otevřenost bytí (Studie k Heideggerovu existenciálnímu pojetí prostorovosti)*. Praha : UK FHS , 2006. ISBN 80-239-8972-3.

NOVOTNÝ, J. Mezi rozprostraněností a významovou orientací. in: *Člověk mezi rozprostraněností a krajinou*. Praha : Togga, 2008, stránky 17 - 37. ISBN 978-80-87258-04-0.

NOVOTNÝ, J. Světatvornost pobytu a vláda světa u Martina Heideggera. Od paradoxu k tajemství a proměně myšlení. in: KUNEŠ, J.; VRABEC, M. a kol.: *Člověk a jeho svět (Filosofický pojem světa od novověku po dnešek)*. Praha : Filosofia, 2008, stránky 231 - 266. ISBN 978-80-7007-296-7.

Autoreferát - teze
PhDr. Klára Holá
Krizy přirozeného světa

PALOUŠ, M. Filosofovat se Sókratem. *Filosofický časopis*. roč. 38, č. 1-2, 1990, stránky 45-58. ISSN 0015-1831.

PALOUŠ, R. *Totalismus a holismus*. Praha : Karolinum, 1996. ISBN 80-7184-281-8.

PATOČKA, J. *Filosofie výchovy*. Praha : Pedagogická fakulta UK, 1997. ISSN 0862 – 4461.

PATOČKA, J. *Kacířské eseje o filosofii dějin*. Praha : Academia, 1990. ISBN 80-200-0263-4.

PATOČKA, J. K prehistorii vědy o pohybu: svět, země, nebe a pohyb lidského života. *Tvář*. 2, 1965, 10, stránky 1-5.

PATOČKA, J. *Komeniologické studie I*. Praha : Oikoymenh, 1997. ISBN 80-86005-52-6.

PATOČKA, J. *Komeniologické studie II*. Praha : Oikoymenh, 1998. ISBN 80-86005-03-4.

PATOČKA, J. *Komeniologické studie III*. Praha : Oikoymenh, 2003. ISBN 80-7298-079-3.

PATOČKA, J. Nebezpečí technizace ve vědě u E. Husserla a bytostné jádro techniky jako nebezpečí u M. Heideggera. in: [překl.] I. Chvatík, M. Petříček a I. Santar. *Péče o duši III*. Praha : Oikoymenh, 2002, stránky 147 - 160. ISBN 80-7298-054-8.

PATOČKA, J. *Negativní platonismus*. Praha : Oikoymenh, 2007. ISBN 978-80-7298-273-8.

PATOČKA, J. Problém přirozeného světa. in: *Tělo, společenství, jazyk, svět*. Praha : Institut pro středoevropskou kulturu a politiku - ISE, 1995. ISBN 80-85241-90-0.

PATOČKA, J. Přejít od antropologie ke kosmologii. Problém ideje. in: *Platón*. Praha : SPN, 1991. str. 289-299. ISBN 80-04-25 609-0.

PATOČKA, J. *Přirozený svět jako filosofický problém*. Praha : Československý spisovatel, 1992. 3. vyd.. ISBN 80-202-0365-6.

PATOČKA, J. Starost o duši. in: *Sókratés*. Praha : SPN, 1990. str. 109-125. ISBN 80-04-24383-0.

PATOČKA, J. *Tři studie o Masarykovi*. Praha : Mladá fronta a Vyšehrad, 1991. 1. vyd. ISBN 80-204-0142-3.

PELCOVÁ, N. *Vzorce lidství*. Praha : ISV, 2001. ISBN 978-80-7367-756-5.

PEŠKOVÁ, J. a SCHÜCKOVÁ, L. *Já, člověk*. Praha : SPN, 1991. ISBN 80-04-21766-4.

PĚTOVÁ, M. Pojetí světa v myšlení pozdního Heideggera. in: KUNEŠ, J.; VRABEC, M. a kol.: *Člověk a jeho svět (Filosofický pojem světa od novověku po dnešek)*. Praha : Filosofia, 2008, stránky 267 - 286. ISBN 978-80-7007-296-7.

PLATÓN. *Obrana Sókrata*. Praha : Oikoymenh, 1994. ISBN 80-85241-37-4.

Autoreferát - teze
PhDr. Klára Holá
Krize přirozeného světa

PLATÓN. *Platónovy spisy.* [překl.] František Novotný. Praha : Oikoymenh, 2003. ISBN 80-7298-062-9.

PLATÓN. *Timaios.* [překl.] František Novotný. Praha : Oikoymenh, 1996. 80-86005-07-0.

PRŮKA, M. *Péče o OIKOS. Dům v dějinách myšlení.* Brno : L. Marek, 2009. ISBN 978-87127-19-3.

RICOEUR, P. Je krize jevem specificky moderním? in: [eds.] J. Pechar. *Pojem krize v dnešním myšlení.* Praha : Filosofický ústav AVČR, 1992. stránky 29 - 46. ISBN 80-7007-034-X.

SARTRE, J. - P.: *Existencialismus je humanismus.* [překl.] Petr Horák. Praha : Vyšehrad, 2004. ISBN 80-7021-661-1.

SCHUBACK, M. Sá C. Oběť a spása. Patočkova recepcce Heideggerových úvah o technice. in: [eds.] I. CHVATÍK. [překl.] Martin Ritter. *Myšlení Jana Patočky očima dnešní fenomenologie.* Praha : Oikoymenh, 2009, stránky 87-99. ISBN 978-80-7298-425-1.

STARK, S. Domov jako hodnota dle Jana Patočky a Otto Friedricha Bollnowa. in: [ed.] A. HOGENOVÁ a N. PELCOVÁ. *Hodnoty ve výchově, umění a sportu.* Praha : Univerzita Karlova v Praze - Pedagogická fakulta, 2008. Sborník z mezinárodní konference konané na Univerzitě Karlově Pedagogické fakultě dne 3. 5. 2007. ISBN 978-80-7290-285-9.

STIEVE, C. *Vom intimen Verhältnis zu den Dingen.* Würzburg : Königshausen & Neumann, 2003. ISBN 3-8260-2375-7.

SZMYD, J. Post-Modernism and the Ethics of Conscience: Various "Interpretations" of the Morality of the Post-Modern World. Role of A.-M. Tymieniecka's Phenomenology of Life. in: *Analecta Husserliana. The Yearbook of Phenomenological Research. Phenomenology and Existentialism in the Twentieth Century.* Tymieniecka, Anna-Teresa, 2010, Vol. CV, Book 3 Heralding the New Enlightenment, pp. 111 – 122. ISBN 978-90-481-3784-8.

TELONI, M.-Ch. The Phenomenological Way: A Philosophical View on the Vitality of Being. in: *Analecta Husserliana. The Yearbook of Phenomenological Research. Phenomenology and Existentialism in the Twentieth Century.* Anna-Teresa Tymieniecka, 2010, Vol. CV, Book 3 Heralding the New Enlightenment, pp. 373- 387. ISBN 978-90-481-3784-8.

TYMIENIECKA, A.-T. Heralding the New Enlightenment. in: *Analecta Husserliana. The Yearbook of Phenomenological Research. Phenomenology and Existentialism in the Twentieth Century.* Tymieniecka, Anna-Teresa, 2010, Vol. CV, Book 3 Heralding the New Enlightenment, pp. 7-15. ISBN 978-90-481-3784-8.

VAŇKOVÁ, I. *Nádoba plná řeči.* Praha : Karolinum, 2007. ISBN 978-80-246-1122-8.

WEIZSÄCKER, C. von F. O krizi. [ed.] J. Pechar. *Pojem krize v dnešním myšlení.* Praha : Filosofický ústav AVČR, 1992. stránky 8 - 22. ISBN 80-7007-034-X.

Použité encyklopedie a slovníky

Autoreferát - teze
PhDr. Klára Holá
Krize přirozeného světa

BLECHA, I. a kol. *Filosofický slovník*. Olomouc : Nakladatelství Olomouc, 1998. 2. rozšíř. vydání. ISBN 80-7182-064-4.

HARTL, P. a HARTLOVÁ, H. *Velký psychologický slovník*. Praha : Portál, 2010. 987-80-7367-686-5.

HOUTZAGER, G. *Encyklopedie řecké mytologie*. [překl.] H. Válková. Lisse : Rebo International, 2003. ISBN 80-7234-287-8.

JANDOUREK, J. *Sociologický slovník*. Praha : Portál, 2001. ISBN 80-7178-535-0.

OLŠOVSKÝ, J. *Slovník filosofických pojmů současnosti*. Praha : Academia, 2005. ISBN 80-200-1266-4.

REJZEK, J. *Český etymologický slovník*. Voznice : Leda, 2001. 1. vyd. ISBN 80-85927-85-3.

RITTER, von J. a kol. *Historisches Wörterbuch der Philosophie*. Base : Schwabe & CO, 1976. Bde. 4: I-K (Krise). ISBN 3-7965-0115-x.

RITTER, von J. a kol. *Historisches Wörterbuch der Philosophie*. Basel : Schwabe & CO AG, 1980. S. str. 151 – 157. Bde. 5: L-Mn (Lebenswelt). ISBN neuvedeno.

ŽÁK, M. a kol. *Velká ekonomická encyklopedie*. Praha : Linde, 1999. ISBN 80-7201-172-3.

Použité elektronické a internetové zdroje

FILIP, M. Ernst Mach – život, dílo, vliv. *Katedra filosofie Masarykovy univerzity v Brně*. [Online] [Citace: 9. 11 2010.] http://profil.muni.cz/01_2002/filip_mach.html.

HVÍŽĎALA, K. Na plovárně. *Česká televize*. [Online] 8. 5. 2011. [Citace: 15. 5. 2011.] <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/1093836883-na-plovarne/>.

JANŽUROVÁ, I. Na plovárně. *Česká televize*. [Online] 12. 12. 2010. [Citace: 25. 4. 2011.] <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/1093836883-na-plovarne/210522160100032-na-plovarne-s-ivou-janzurovou/>.

RŮŽIČKA, D. Poučení z krizového vývoje ve straně a společnosti po XIII. sjezdu KSČ. *Totalita*. [Online] [Citace: 10. 11. 2010.] <http://www.totalita.cz/texty/poucení.php>.